

τίαν νικῶσαν τὴν Ἀγγλίαν κατὰ θάλασσαν, ἀνθισταμένην εἰς τὰ ἠνωμένα ὄπλα Καρόλου τοῦ Β' καὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', συναλασσομένην ὡς ἰσότημον μετὰ τῶν μεγίστων ἐθνῶν καὶ οὖσαν ἐπὶ τινα χρόνον μίαν τῶν τριῶν Δυνάμεων τῶν ἰθυνοῦσῶν τὰς τύχας τῆς Εὐρώπης.

Τανῦν ἡ Ὀλλανδία δὲν εἶνε πλέον ἢ μεγάλη Ὀλλανδία τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος, ἀλλ' εἶνε ἀκόμη μετὰ τὴν Ἀγγλίαν τὸ πρῶτον τῶν ἀποικιστικῶν κρατῶν τῆς ὑψηλίου. Ἀντὶ τοῦ ἀρχαίου μεγαλείου κέκτηται ἡσυχον εὐήμεριαν περιωρίσθη εἰς τὸ ἐμπόριον, προώδευσεν ἐν τῇ γεωργίᾳ. Τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἀπώλεσε μᾶλλον τὸν τύπον ἢ τὴν οὐσίαν· οἶκος ἡγεμόνων φιλοπατρῶν καὶ λαοφιλῶν βασιλεύει ἡσυχῶς ἐν μέσῳ πασῶν τῶν ἐλευθεριῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων. Ἐν τῇ χώρᾳ ἐπικρατεῖ ὁ πλοῦτος ἄνευ κόμπου, ἡ ἐλευθερία ἄνευ θρασυτήτος, ὁ φόρος ἄνευ πενίας. Ὁ τόπος προοδεύει ἄνευ διασαλεύσεως, ἄνευ ταραχῶν, μετὰ τῆς ἀρχαίας πρακτικότητος, διατηρῶν ἐν ταῖς παραδόσεσιν, ἐν τοῖς ἔθεσι καὶ ἐν ταῖς ἐλευθερίαις αὐταῖς τὸν τύπον τῆς εὐγενοῦς αὐτοῦ καταγωγῆς. Εἶνε ἴσως ἐκεῖνο τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης, ἔθνα ἀπαντᾶται ἢ μεγίστη δημῶδης ἐκπαίδευσις καὶ ἡ ἐλαχίστη τῶν ἠθῶν διαφθορά. Μόνον, κατὰ τὴν ἄκραν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἡπείρου, ἀσχολούμενον περὶ τὰ ὕδατά του καὶ τὰς ἀποικίας του, ἀπολαμβάνει ἐν εἰρήνῃ τοὺς καρποὺς τῆς ἐργασίας του χωρὶς νὰ δίδῃ ἀφορμὴν εἰς λόγον περὶ αὐτοῦ, ἔχον τὴν βαθεῖαν πεποιθήσιν ὅτι δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι οὐδεὶς λαὸς ἐπὶ τῆς ὑψηλίου κατέκτησε διὰ μειζόνων θυσιῶν τὴν ἐλευθερίαν τῆς πίστεώς του καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ἀνεξαρτησίαν.

* Λ.

Ἰπὸ τὸν τίτλον «Π Κρυσομαλλοῦσα τῶν Σφακιῶν» ὁ κ. Ἄντ. Ἀντωνιάδης ἐξέδωκεν ἄρτι νέον αὐτοῦ ἔπος, ὅπερ συντάξεν ἐπὶ τῇ βάσει ὠραίας Κρητικῆς παραδόσεως. Τὴν παράδοσιν ταύτην, ἀπόσπασμα οὖσαν τῆς ὁσονοῦπω ἐκδοθησομένης βιογραφίας τοῦ γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Κρήτης Ρούσου Βουρδουμπᾶ ἢ Βουρδουμπᾶκη, μεταφέρομεν ἐνταῦθα ἐν τοῖς ἐξῆς.

Η ΚΡΥΣΟΜΑΛΛΟΥΣΑ

Ἐπὶ τοῦ δουκὸς Γραδενίγου ὑπῆρχεν ἐν Σφακίαις, ὡς καὶ σήμερον εἰσέτι σώζεται ἐπὶ ἀποτόμου βράχου, ἄνωθεν τῆς θαλάσσης, πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ ὄρμου Προσγιάλου, ἐρείπιον φρουριδίου Βενετικοῦ, ὅπου διέμενε φρουρὰ Βενετῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Καπουλέτου τινός.

Ὁ φρουράρχος οὗτος, κατὰ τὰς παραδόσεις, μίαν τῶν ἡμερῶν πορευόμενος ἀπὸ Προσγιάλου πρὸς τὸ φρουρίδιον τοῦτο καὶ παρακάλυπτον

συναντᾷ εἰς τὸ παρακείμενον τοῦ Μεσοχωρίου φρέαρ τὴν δεκαεξαετῆ κόρην Χρυσῆν, ἐξαισίου κάλλους, τῆς οἰκογενείας Βουρδουμπᾶ (τοῦ Στρατῆ) μετὰ τῶν θεραπακινῶν τῆς, ἀπελθοῦσαν ἐκεῖσε πρὸς λεύκανσιν μεταξωτῆς ὀθόνης. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεῖνους διεσώζετο ἀκόμη ἡ ἀρχαῖκή συνήθεια, καθ' ἣν τῶν πλουσίων καὶ μεγάλων οἰκογενειῶν αἱ σύζυγοι καὶ αἱ κόραι ἀπῆρχοντο μετὰ τῶν θεραπακινῶν, καὶ χάριν διασκεδάσεως, εἰς τοὺς ποταμοὺς, εἰς τὰς ῥεῦσας πηγὰς καὶ εἰς τὰ φρέατα πρὸς ἄρδυσιν ἢ λεύκανσιν τῶν ὀθωνῶν, ἐξεργασίας πολλάκις τῶν ἰδίων δεσποινίδων, θεωρουμένου τοῦ ἔργου ἐπιζήλου. Ὑπὸ τοῦ ἐξόχου δὲ κάλλους τῆς κόρης καταθελχθεὶς οὗτος ὁ ἱππότης τῆς Βενετίας, ὁ ἀκόλαστος καὶ ἀσελγῆς φρουράρχος, ρίπτεται ἐπ' αὐτῆς ἵνα τῇ δώσει θεμιτὸν φίλημα, ἀλλὰ ῥαπίζεται ἀμέσως ὑπὸ τῆς Ἑλληνίδος παρθένου κατὰ πρόσωπον καὶ λιθοβολεῖται ὑπὸ τῶν θεραπακινῶν. Τότε ὀργισθεὶς ὁ Φράγκος ἐξάγει τὴν μάχιράν του καὶ κατακόπτει σκληρῶς ἀμφοτέρας τὰς ὀπισθεν τῆς ὠμοπλάτης κυματίζούσας μεγάλας ξανθὰς πλεξούδας τῆς κεφαλῆς τῆς, καὶ ἀπέρχεται φέρων αὐτὰς ὡς λάφυρον κατακτήσεως καὶ τερπνὸν ἐνθύμημα τῆς ἐν τῇ παραδόξῳ καὶ τραχεῖᾳ ταύτῃ ἐπαρχίᾳ τῶν Σφακιῶν διαμονῆς του· διὰ τῶν πλοκάμων τούτων τίς οἶδε πόσων ἱπποτῶν τῆς Βενετίας φίλων του τὰ στήθη νὰ στολίσῃ διενοεῖτο! Ἡ νέα κόρη ἐπιστρέφει ἀμέσως εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν κλαίουσα καὶ ὀδυρομένη διὰ τὴν προσβολὴν αὐτῆν τῆς παρθενικῆς τῆς κόμης, ἀκρωτηριασθείσης ὑπὸ τῆς βεβήλου καὶ ἀνάνδρου χειρὸς τοῦ Καπουλέτου. Ὁ πατὴρ βλέπει ταύτην εἰς τοιαύτην ὀδύνην, συναισθάνεται τὸ μέγεθος τῆς προσβολῆς, ὀργίζεται, ἀποθηριῶται, ὀπλίζεται, ἀπέρχεται καὶ σπεύδει παρακολουθούμενος ὑπὸ τῶν οἰκείων του εἰς ἐκδίκησιν ὡς λέων συναντᾷ ἀμέσως τὸ θήραμά του, τὸν φρουράρχον αὐτὸν Καπουλέτον καὶ κατακρεουργεῖ τοῦτον· ἡ φρουρὰ λαμβάνει μέρος πρὸς ἐκδίκησιν καὶ συνάπτεται τότε μάχη πρὸς τὴν οἰκογένειαν Βουρδουμπᾶ ἢ τοῦ Σκορδύλιδων· καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν φρουρῶν καταστρέφονται, ἀποσυρθέντων τῶν ἄλλων καὶ κατακλεισθέντων ἐν τῷ φρουρίῳ. Ἀναγγέλλεται δὲ τὸ συμβᾶν εἰς τὸν Διοικητὴν τῆς νήσου ἐν Χανίαις, καὶ κερανοὶ ἐτοιμάζονται νὰ ἐπιπέσωσι καὶ καταστρέψωσι τὴν οἰκογένειαν Βουρδουμπᾶ· ἡ οἰκογένεια τότε αὐτὴ μὴ δυναμένη νὰ σωθῆ κατέφυγε πάραυτα εἰς χωρίδιον καλούμενον Σαμαριὰν τῆς Ἁγιάς Ρουμέλης τῶν Σφακιῶν, κειμένην ἐπὶ ἀποτόμου θέσεως, καὶ διὰ φάραγγος ἀδιαβάτου μόνον συγκοινωνοῦσαν. Ἐκεῖ ὀχυροῦται μετὰ 17 ἀνδρῶν ἐκ τῶν συγγενεῶν οἰκογενειῶν Πατέρων καὶ Ψαρομηλιγγῶν, ἀποφασισάντων νὰ συμετάσχωσι τῆς τύχης τῆς

οικογενείας Βουρδουμπά, νὰ ἀποκλεισθῶσι καὶ νὰ παραστήσωσι πολεμικὸν δράμα τῆς ἀντιστάσεως, ἀμυνόμενοι ὑπὲρ τῆς τιμῆς, τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἀνθρωπιμοῦ κατὰ τοῦ ἀτίμου καὶ ἀπανθρώπου δεσποτισμοῦ. Μετὰ τῶν ἀποκλεισθέντων αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ μνηστήρ τῆς Χρυσῆς Πῶλος ἐκ τῆς οικογενείας Ψαρομηλίγγων εἰκοσαέτης περίπου νέος, ὠραῖος καὶ ῥαδινός· καταφθάνει ὁ ἄγριος ἐνετικὸς στρατὸς καὶ ἀρχίζει τὴν προσβολὴν κατὰ τῶν ὀχυρωθέντων ἐκεῖ ἀνδρείων, ἀλλ' ἀποκρούεται ἔρρωμένως καὶ δὲν δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ κρησφύγετον τοῦτο· αὐτόθι παραμένει ἡ οικογένεια μετὰ τῶν ἡρώων τούτων ἐπὶ μῆνας δεκαεπτὰ, ἀντικρούουσα καθ' ἑκάστην τὰς προσβολὰς τῶν ἐπιδρουσῶν πολιορκητῶν, ὑπερασπιζομένη ὑπὸ τῶν ἐνδικοτημάτων τῶν αἰγάγων καὶ τῶν ἀτραπῶν, τὰ ὅποια ἡ φύσις, φαίνεται, ἐδημιούργησεν ἐκεῖ καταφύγιον ἀνέκαθεν τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας κατὰ τῆς τυραννίας.

Οἱ ἀνδρείοι οὗτοι πολεμισαὶ ἐτροφοδοτοῦντο ὑπὸ τῶν οἰκείων καὶ τῶν πέριξ κατοίκων διαφόρων χωρίων, ὅσον ἦτο δυνατόν, ῥιπτομένων αὐτοῖς κρύφα ἀνωθεν τροφῶν, εἴτε ἐν ὥρᾳ σκοτεινῇ νυκτός, εἴτε ἐν χρόνῳ παρωργισμένης φύσεως, ἐρχομένης ὡς σύμμαχος, ὅπως ἐκδιώξῃ ἐκεῖθεν διὰ τῆς χιόνας, διὰ τῶν καταιγίδων καὶ τῶν κεραυνῶν τοὺς φαύλους πολιορκητὰς, ἀφοῦ ἀνθρωπίνῃ δυνάμει ἄλλη δὲν ἐπῆρχετο βοηθός· ἐκεῖ διεδραματίσθη ἐπὶ δεκαεπτὰ μῆνας τὸ συγκινητικὸν δράμα τῆς ἀδίκου ἐπιθέσεως μετὰ τὴν ἀμυνὰν καὶ τὴν ἐκδίκησιν, τῆς τιμῆς μετὰ τὴν ἀκολασίαν, τῆς ἐλευθερίας μετὰ τὸν δεσποτισμὸν, τοῦ ἔρωτος μετὰ τὴν πίστιν τῆς συγγενικῆς ἀφοσίωσεως, μετὰ τὴν θυσίαν πάσης ἀναπαύσεως καὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς. Ἐκεῖ ἀπαντὰ τὰ αἰσθητά τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδίας διετέλουν εἰς ἀκατάπαυστον ἀγῶνα ἀπηλπισμένης ἐγκαρτερήσεως καὶ γενναιότητος κατὰ πανισχύρου καὶ τρομερῆς ἐξουσίας.

Κατὰ τὸν δέκατον ἔβδομον ὅμως μῆνα παρητήθησαν οἱ πολιορκηταὶ πάσης περαιτέρω ἐπιθέσεως παθόντες καταστροφὰς μεγάλας, καὶ διότι ἤρξατο πλεῖον νὰ ἐξεγείρεται ὀλόκληρος ἡ ἐπαρχία τῶν Σφακίων καὶ νὰ λαμβάνῃ αὐτὴ μέρος ἐνεργητικώτερον ὑπὲρ τῆς οικογενείας καὶ τῶν ἄλλων τῶν μετασχόντων τῆς τύχης αὐτῆς εἰς τὸν τοιοῦτον ἀγῶνα ὡς ἐκ τοῦ μεγάλου κλάδου τῶν συγγενῶν, οὗς ἡ οἰκογένεια αὐτῆ εἶχεν εἰς ἕκαστον χωρίον τῆς ἐπαρχίας· ἡ οἰκογένεια ἐξέρχεται τότε τῆς Σαμαρίας μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς πολιορκίας, ἐξαπλοῦται πέριξ τῶν χωρίων ἐκεῖ, μένει ὅμως ἱκανὰ ἔτη προφυλαττομένη πάντοτε πλησίον τοῦ ἀσύλου καὶ μετὰ τὴν ἀνάκλησιν ἢ τὸν θάνατον τοῦ Δουκὸς Γραδενίγου ἡ οἰκογένεια Βουρδουμπά ἐπανερχεται εἰς Πράσγιαλον· ἡ δὲ κόρη Χρυσῆ, τῆς ὁποίας

ἡ ὠραϊότης ἐξ ἑνὸς μέρους καὶ ἡ φαυλότης ἐνὸς Καπουλέτου ἐξ ἑτέρου, ἐγέννησαν τὰ δεινὰ ὅλα ταῦτα καὶ ἐπήνεγκον τόσας καταστροφὰς, ἡ κόρη λέγομεν αὕτη κυριευθεῖσα ὑπὸ δεινῆς μελαγχολίας, βλέπουσα καθ' ἑκάστην τὴν δεινὴν τραγωδίαν τοῦ θανάτου, τῶν στερηθέντων, τῆς ταλαιπωρίας ἐν γένει καὶ συλλογιζομένη αὐτὴν ὡς ἀφορμὴν ὄλων αὐτῶν, μοιραίως καὶ εἰς βηθμὸν παραφύσεως περιελθοῦσα, ἀπέθανεν ὑπὸ μαρasmus ἐνεκεν αἰστίας. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ ἀγῶνος, λέγουσιν, ἔφερεν αὕτη βαθέως κάλυμμα μαῦρον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ περιέπασσεν ἢ ἤλειφε πάντοτε τὸ ὠραῖον πρόσωπόν της μετὰ ἄλευρον ἢ ζύμην ἄρτου, ἵνα κρατῇ αὐτὸ ὑπὸ παραμόρφωσιν, ἦτοι ἐν ἀσχημίᾳ, φοβουμένη καὶ πάλιν, ὡς ἔλεγε, τὴν εἰσβολὴν Καπουλέτου τινός· ἡ Χρυσῆ, διηγοῦνται, μόλις ἐπέζησε νὰ ἴδῃ ἀρθεῖσαν τὴν πολιορκίαν, ὅτε καὶ ἡ μήτηρ αὐτῆς εὗρεν ἀμέσως τὸν θάνατον ἐκ τῆς λύπης της μετὰ τὴν τελευταίαν τῆς κόρης. Ἡ Χρυσῆ ἐτάφη εἰς ἐκκλησιδίον ἐκεῖ, καὶ ἔκτοτε ἔμεινε τὸ ὄνομα τῆς Χρυσῆς τὸ μνημα κατὰ τὸν χρόνον ὅλον αὐτὸν τῆς πολιορκίας· ἡ Χρυσῆ ἐκέντα, ὡς λέγει ἡ παράδοσις, τὰς πολεμικὰς σκηναὺς αὐτὰς· εἶχεν ἀπεικονίσῃ ὅλους τοὺς ἀνδρείους πολεμιστὰς καὶ ἰδίως τὰ κατορθώματα τοῦ ἀδελφοῦ της Ρούσου καὶ τοῦ μνηστῆρός της· ὁ δὲ μνηστήρ Πῶλος καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς πολιορκίας καὶ τὸν θάνατον τῆς μνηστῆς του, δὲν ἀπεμακρύνθη τῆς θέσεως ἐκεῖνης, ἀλλὰ μονήρη καὶ ἐρημίτου βίον προτιμήσας νὰ διαγῆ ἐθῆρνει πάντοτε διὰ τῆς φρομιγγῆς του ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς μνηστῆς του, δίδων διέξοδον εἰς τὰ τοιαῦτα λυπηρὰ αἰσθητά του· καὶ ὡς ἀναπαυτήριον ἐξελέξατο τὴν σκιὰν μιᾶς Σφενδάμου τὸν τάφον ἐκείνης ἀντικρουούσης, καὶ ἐκεῖ κατέλυσε καὶ οὗτος νεώτατος τὸν πλήρη πικρίας βίον του, δοθέντος τοῦ ὀνόματός του εἰς τὸ συνθηρηοῦν ἐκεῖνο δένδρον ἢ Σφένδαμος τοῦ Πῶλου.

Περί

ΦΙΛΟΦΡΟΝΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΘΙΜΟΤΥΠΙΑΣ

Ἐν τοῖς συναγελαστικοῖς ζώοις ἢ ἐκ ζωηρῶν συναισθημάτων προερχομένη νευρική κλόνησις ἀντανάκλαται συχνάκις καὶ εἰς τὸ περιφερικὸν σύστημα τῶν νεύρων καὶ προκαλεῖ ἀκουσίας κινήσεις διαφόρους ἐν τοῖς διαφόροις γένεσι τῶν ζώων. Ὁ ἵππος ἀνησυχῶν ὀρθοῖ τὰ ὦτα, ὁ κύων σείει τὴν οὐρὰν εἰς ἐνδειξιν χάρως καὶ πρὸς ἐκδήλωσιν ὁμοίου συναισθημάτων, ἢ γάτα κυρτοῖ τὴν ῥάχιν καὶ μιμουρίζει.

Αἱ τρυγόνες ἐκδηλοῦσι τὸν ἔρωτά των διὰ φιλημάτων ἀληθινῶν. Ἐπίσης καὶ ὁ κύων τρέφεται